

Lars Werin: **Ekonomi och rättssystem**

Många universitets- och självstuderande på grundnivå i mikroekonomi har säkert avskräckts från vidare studier i nationalekonomi av ett till synes mekaniskt härledande och skiftande av olika kurvor. Beskrivningen av reella samhällsproblem, som t ex arbetslöshet med utbuds- och efterfrågekurvor, kan nog verka hopplöst skilt från verkligheten för många med hänsyn till arbetsmarknadsproblemens mångdimensionella karaktär. Arbetslösheten är ju bara en del av en problematik som gäller arbetsmiljö,

anställningstrygghet, arbetarskydd, inkomstfördelning etc. Svårigheten att skapa förståelse för styrkan i den nationalekonomiska analysapparaten för studenter på grundnivå beror naturligtvis delvis på att abstraktionsnivån omedelbart blir ganska hög. Problemet förstärkes emellertid av att få läroboksförfattare på grundnivån anknyter framställningen till institutionella förhållanden i form av den detaljerade lagstiftning och reglering som råder inom många delar av ekonomin.

Lars Werins nyligen utgivna bok *Ekonomi och rättssystem* (Liber Läromedel, Lund 1979, 391 s, 95 kr) skiljer sig avsevärt och positivt från traditionella läroböcker. Dess abstraktionsnivå är lika hög som andra läroböcker, men redan från första kapitlets behandling av nyttokurvor kan nybörjaren i nationalekonomi få en känsla för anknytning till institutionella förhållanden och aktuella ekonomiska frågeställningar. Den främsta anledningen till detta är att analysen av olika marknader bygger på och löper jämsides med en diskussion av avtalsbildningen inom respektive marknad. Därmed lyckas Lars Werin nå fram till en ekonomisk analys av exempelvis konsumentlagstiftning och miljöproblem, områden som vanligtvis inte studeras förrän på en betydligt högre nivå.

Redan bokens inledningskapitel om nyttokurvor och efterfrågas bestämningsfaktorer anknyts till avtalsprocessen. En individs nyttonivå beskrivs i termer av graden av uppfyllelse av önskemål. Individens önskemål uppfylles då inte bara av varor utan av en mängd rättigheter och skyldigheter, som medföljer besittningen av en vara (rättigheter). Vikten av detta synsatt är uppenbar tex vid studier av hyres- och fastighetsmarknaderna. Avtalsprocessen, som beskrivs i ett par tidiga kapitel, inbegriper inte enbart priset på en vara eller tjänst utan också fördelningen av rättigheter och skyldigheter (rättigheter) mellan köpare och säljare. Transaktionskostnaderna i marknaderna integreras på ett naturligt sätt i beskrivningen av hur avtal slutes och fullföljes. Sålunda sammanväves på ett tidigt stadium den traditionella efterfrågeanalysen på ett fruktbart sätt med avtalsbildningen, studiet av olika marknadsformer och marknadsimperfectioner.

Härledningen av utbudskurvan och företags produktions- och prisbeslut behandlas först enbart summariskt för att marknadsjämvikt skall kunna diskuteras i samband med avtalsbildningen i konkurrensmarknader. Den mer inträngande analysen av företags beteende i kapitel 9 kommer därmed att verka som

något av ett sidospår. Detta är en nackdel för de läsare som måste få en grund för vidare studier men en fördel för de läsare som inte behöver en grundlig förståelse för sambandet mellan styckkostnader, gränskostnader, styckintäkter och gränsintäkter. En läroboksförfattares dilemma framkommer här tydligt. Lars Werin har valt att lägga vikten vid en förståelse av marknadens funktionsätt i bokens första del i stället för att först gå igenom traditionell efterfråge- och produktionsteori. Olika delar av nationalekonomin såsom arbetsmarknadsteori, viss skatte- och tullteori, teorin för fasta och flytande växelkurser, framkommer i boken som exempel på brister eller ingrepp i avtalsbildningen i stället för att behandlas som olika teorier. Företaget framkommer och förklaras som en enhet inom vilken ömsesidiga avtal mellan olika parter ersatts med ett reglerat samarbete på grund av transaktionskostnader i avtalsbildningen. Naturligtvis medför detta angreppssätt att många fenomen behandlas ganska ytligt men troligen når Lars Werins bok betydligt längre inom fler områden än andra läroböcker med samma dimensioner. Samtidigt framgår den ekonomiska teorins generalitet på ett föredömligt sätt.

Bokens kanske mest lyckade avsnitt följer efter den ganska generella analys som beskrivits ovan. Dessa avsnitt behandlar köp- och konsumenträtt, ersättnings- och skadesstånds rätt samt externa effekter och miljöpolitik. Anledningen till att just dessa områden behandlas relativt djupt är att boken är skriven i första hand för juridikstudenter. De nämnda områdena är emellertid också högaktuella i den politiska debatten och de illustrerar väl samspelet mellan marknader och lagstiftning eller andra offentliga regleringar av producerade kvantiteter, kvaliteter eller rättigheter. Två slutsatser är av stor vikt beträffande det ekonomiska systemets funktion. För det första kan en välfärds-mässigt effektiv fördelning av rättigheter (dvs köpares och säljares rättigheter och skyldigheter) framkomma spontant i konkurrensmarknader. Lagstiftningens

roll blir då framför allt att befästa sådant handelsbruk. För det andra visas att lagstiftning eller regleringar, som specificerar vissa rättigheter för tex konsumenter eller arbetstagare, ej säkert främjar dessa intressen utan delvis motverkar sina syften.

Analysen av negativa externa effekter och miljöproblem som följer av bristande förutsättningar för avtalsbildning leder på ett naturligt sätt in på den offentliga sektorns roll (förutom lagstiftningsrollen). Först diskuteras offentlig produktion av varor och tjänster med positiva externa effekter (kollektiva nyttigheter) och den svåra avgränsningen mellan dessa och sociala tjänster som utbildning och sjukvård. Dessutom berörs den politiska processen, beskattningsprinciper och inkomstfördelningsmål.

Beskrivningen av den offentliga sektorns funktioner leder framställningen in på makro- och stabiliseringsproblem. Denna sista del av boken är nog den svagaste. Ett mycket stort område diskuteras i enbart fyra kapitel. Dessa räcker inte till för att ge läsaren ett grepp om teoribildningen bakom stabiliseringspolitiken. Boken når här inte mycket längre än till ett klargörande av begrepp inom finans- och penningpolitik. Med den förvirring som råder tex beträffande den offentliga sektorns budgetunderskott är emellertid även detta vardefullt. Det penning- och kreditpolitiska kapitlet är också mycket intressant på grund av att det sammanväver mikroekonomiskt beteende hos finansiella institutioner med makroekonomiska variabler såsom penningmängd och ränta. Likaså visas sambandet mellan finanspolitik och penningpolitik i diskussionen av riksbankens roll vid finansieringen av den offentliga sektorns budgetunderskott.

Efter att under hösten ha undervisat

på Lars Werins bok i nationalekonomikursen för juridikstudenter är min erfarenhet att boken fungerar mycket väl i en introduktionskurs. Den väcker intresse för nationalekonomin och skapar förståelse för sambandet mellan institutionella förhållanden och marknadens funktion. En annan fråga är om den kan ersätta läroböcker på 20-poängsnivån i ämnet nationalekonomi. Boken går troligen inte tillräckligt djupt i grundläggande teori för att helt kunna ersätta de traditionella mikroteoriböckerna. Dock kan den naturligtvis kompletteras. Jag tror emellertid att en kurs på *Ekonomi och rättssystem* skulle kunna ersätta de korta introduktionskurser som nu ges på tjugopoängsnivån. Dessa kurser har som mål att ge studenterna en bred och "kritisk" syn på den "borgerliga" nationalekonomin och på alternativa teorisystem. För mig verkar det otroligt att studenterna skall kunna vara mogna för en sådan helhetsbild av det ekonomiska systemet och nationalekonomins filosofi före studierna i ämnet. Jag tror att det vore mycket värdefullt med en första kurs som hade som ändamål att påvisa användbarheten av nationalekonomisk teori och att ge en grundläggande förståelse för sambandet mellan institutionella förhållanden och den ekonomiska teori som studierna till allra största delen ägnar sig åt. Lars Werins bok vore utmärkt för detta ändamål. Dessutom vill jag rekommendera den för självstudier i nationalekonomi. Ingen annan introduktionsbok lyckas så väl förmedla modernt nationalekonomiskt tankande beträffande en rad samhällsproblem. *Ekonomi och rättssystem* är unik även med internationella mått.

Ph D Clas Wihlborg
New York University samt
Institutet för internationell ekonomi